

Bij gebruik graag vermelden:

Huub Wijffjes en Eric Smulders, 'Nieuws van dichtbij is lekker. De trage doorstart van de regionale omroepjournalistiek' Jubileumnummer honderd jaar *De Journalist* 20-09-1996, pp.110-115

Nieuws van dichtbij is lekker. De trage doorstart van de regionale omroepjournalistiek

Door: Huub Wijffjes en Eric Smulders

Na een koude start vijftig jaar terug is de regio-radio een hit. Voor het eerst is Radio 3 niet meer de grootste zender van Nederland. In de eerste helft van dit jaar steeg het marktaandeel van de 13 regionale omroepen naar 19%, Radio 3 daalde naar 17%. Dat betekent dat dagelijks gemiddeld 2,6 miljoen mensen op een regionale omroep afstemmen. Wie had dat ooit verwacht? De regio-radio kampte lange tijd met een ernstig imago-probleem. Regionale omroep, dat was vooral een klompdans met midwinterhoornblazen; onverstaanbare boeren en struise meiden. De stank van koeienstront walmdde uit de luidspreker. Dat de folklore-radio door journalistieke ontplooiing een opmars zou beginnen is opmerkelijk maar eigenlijk ook weer niet. Want de eerste regel voor iedere journalist is nog altijd: nieuws van dichtbij smaakt het lekkerst. Gaat de regio-omroep zich, na jarenlang door de stroperigheid van Den Haag en het gesteggel in Hilversum te zijn beperkt, eindelijk journalistiek waarmaken? Een blik in verleden en toekomst.

Mondialisering en regionalisering, dat zijn de toverwoorden van de Westerse mediawereld. Een klein aantal mega-mediaconcerns veroverd in snel tempo de wereldmarkt met een grensoverstijgend aanbod van gestandaardiseerde programmaformules. Maar de kleinschalige media in regio's, steden en buurten bloeien tegelijkertijd. En dat dankzij programma's die juist proberen het lokaal-specifieke te tonen. Wie denkt dat de nieuwsvoorziening in de volgende eeuw gedomineerd zal worden door CNN-achtige zenders met live-verslagen uit alle werelddelen 'on the spot' moet maar eens kijken naar de eerste kijkcijfers van regionale nieuwsprogramma's. Sinds de start in 1992 boeken TV Oost, Omrop Fryslân TV, TV Noord en TV Drenthe het ene succes na het andere. Nieuws is de grote trekker, maar ook een programma als *Bijrijder* (TV Noord), waarin een camera op de plaats van de bijrijder in een auto door de regio toert. Met Groningstalige muziek op de achtergrond levert dat fascinerende televisie op, die de kijkers ervan weerhoudt naar de afstandsbediening te grijpen. Na jarenlange overkill van wereldproblemen door de randstadbril van Hilversum eindelijk eens de eigen straat op tv.

Boeren en buitenlui

Dichtbij en herkenbaar, dat is de sleutel van het succes van de regionale omroep. Dat wisten ze in Engeland en de VS al heel lang. Waarom dat in Nederland dan zo lang heeft geduurd komt misschien doordat het concept 'Nederland' pas in deze eeuw voltooid is. Het was nog maar op 1 mei 1909 dat de nationale klokke-tijd is ingevoerd. Voordien leefde iedere regio letterlijk in een eigen tempo en een eigen sfeer.

Het kweekte een wederzijds onbegrip van regio en randstad, dat nog steeds bestaat. De regio is voor de randstadsmens toch nog vooral burleske dorpspolitiek met twistzieke middenstanders en paternalistische geestelijken, bestuurd door wethouders Hekking en andere potsenmakers. Andersom stuit de randstadsmens in de provincie op argwaan. Filerijders en mooi-praters, die er alleen maar op uit zijn de rijkdommen van de provincie te roven; die in

opzichtige kleding rondlopen met een zak vol hasjblokjes en injectienaalden. Het vooroordeel bestaat ook in de journalistiek. Ondanks de hoge dekkingsgraad van regionale bladen (marktaandeel voortdurend tegen de 60%) en het toenemende professionele niveau daarvan, is een hiërarchisch onderscheid tussen regionale en nationale journalistiek ontstaan. Bij de nationale media zou het echte werk gedaan worden, want daar werken journalisten die weten wat er in de wereld te koop is. In de regio maken ze suffertjes. Voor en door boeren. Het misverstand is onuitroeibaar. Laat bij *Het Parool* het woord regionaal vallen, en ze springen uit hun vel van verontwaardiging en schaamte. Het reële overlevingsinstinct is volledig overwoekerd door het anti-suffertjes-sentiment.

De lange weg naar Hilversum

De weg die de regionale omroep is gegaan, is geplaveid met paternalisme en obstakels voor groei. Dat begon al voor de oorlog. De omroep was landelijk gemonopoliseerd door een paar grote verzuilde zendgemachtigden die vanuit een sterk bevoogdende gedachte (sleutelwoord: volksopvoeding) het Nederlandse volk met hun eigen cultuur wilden doordringen. Wel erkende men dat er meer van belang was in de regio dan de landelijke omroep kon bieden. Zo waren er Brabantse streektaaluitzendingen bij de KRO te horen. Een ander ventiel boden de uitzendingen van de circa 400 lokale beheerders van de radiodistributienetten. Die mochten via de zogenaamde 'derde lijn' bij uitzondering uitzendingen verzorgen, doorgaans muziek op tijden dat Hilversum even niet uitzond. Maar ook lokale gebeurtenissen, zoals 'de installatie van de burgemeester' mochten, zij het onder strikte controle van de overheid, worden verspreid. "De Overheid moet zich haar verantwoordelijkheid wel zeer goed bewust zijn wanneer bedacht wordt dat er hier te lande een 400-tal particuliere ondernemers bestaan, die het in hun macht hebben om zich op ieder oogenblik van den dag tot een min of meer groote kring van burgers via de microfoon te kunnen richten, zonder dat van een redelijke en verantwoorde beheersching van Overheidswege gesproken kan worden", schreef een controle-instantie in 1937. Men verwees naar Kerkrade waar in 1936 bij de installatie van Prins Carnaval via de distributie 'buuteredners' waren te horen die de plaatselijke politiek over de hekel haalden. Zoals het hoort bij 'buuteredners' zou je zeggen, maar in de tijd dat ook de landelijke omroep wat betreft politieke en satirische uitzendingen onder curatele stond, was het een doodzonde.

Noord en Zuid

"Een redelijke en verantwoorde beheersching" typeert ook de naoorlogse geschiedenis van de regionale omroep. Hilversum hield de regio nu in de greep. Het begin was bemoedigend geweest. Op 15 mei 1945 waren twee enthousiaste jongens, onder wie de latere televisieregisseur Gijs Stappershoef, via de distributieradio en onder de hoede van het Militair Gezag in Groningen met lokale uitzendingen begonnen, die tot hun verbazing de voorbode bleken van de Regionale Omroep Noord. Een paar maanden later was er in Limburg de Regionale Omroep Zuid, maar die leek in geen velden en wegen op het vrijbuitersinitiatief uit Groningen. De ROZ was opgericht in opdracht van premier Schermerhorn, de eerste van een lange rij politici, die in een dergelijke omroep een instrument van overheidsvoorlichting zag.

De RON (later uitgebreid met Friesland, Drenthe, Overijssel en Gelderland tot RONO) en ROZ liepen na het herstel van de verzuilde omroep in 1947 volledig aan de leiband van de landelijke omroepen. Die lieten niets na erop te wijzen dat 'de regionale omroep slechts in het leven is geroepen door het machtswoord van de minister'. Hoofdtak werd daarom al gauw 'het relayeren van het nationaal programma'. Men vond het ook wel handig dat in de regionale studio's gasten geïnterviewd konden worden zonder ze naar Hilversum te hoeven halen. Bijzaak

leek de officiële formulering dat de regio-omroepen programma's moesten maken waarin 'de gewestelijke volkscultuur' tot uiting kwam, want nadrukkelijk was eraan toegevoegd: "voor zover daaraan door de Omroep in Hilversum niet voldoende aandacht kan worden besteed." RONO en ROZ brachten een paar uurtjes per week dus veel folklore. Wat Hilversum weer ruim de gelegenheid gaf het 'stuntelig dilettantisme' te roemen, en de budgetten en zendtijd navenant laag te houden. De bureaucratie verstikte de creativiteit (iedere aanschaf, van deurmat tot behangrol, werd in Hilversum gedaan) en elk talent kon in Hilversum op een ruim onthaal, inclusief betere arbeidsvoorwaarden, rekenen. Dat is heel lang zo gebleven. Terwijl in 1989 een landelijke A-omroep voor 65 uur radio 27 miljoen ontving, moest een regionale omroep 74 uur financieren met 3,5 miljoen. "Wij zijn hier meer bezig met creatief rekenen dan creatief denken", vertrouwde Radio Noord-directeur Wim Ramaker *de Volkskrant* toe.

Journalistiek gezien heerste in de regio-omroep inmiddels de ijzeren wet van de chronometer. Regionale blokjes nieuws waren keurig verkaveld tussen de kleinere gebieden. Eef Brouwers, tot 1969 journalist bij de RONO kreeg er in het jubileumboek nog koude rillingen van: "Het was toch te krankzinnig dat als er groot nieuws in Friesland was, dat dat niet langer dan vijf minuten mocht duren. Dat de maaimachinewedstrijden in Tolbert, ik noem maar wat, evenveel tijd kregen. (...) Daar kreeg je een verstoord hartritme van." Erg wild ging het er ook niet aan toe. Terwijl in 1966 de rookwolken boven de huwelijksstoet van Beatrix en Claus in de Paleisstraat nog maar net waren opgetrokken, verzuchtte de presentator van het Gelders programma dat 'het in onze streken goed verlopen is. Wij maken ook niet zo gauw heisa als in de grote steden.'

Het was overduidelijk dat de journalistieke ontplooiing bij de regionale omroepen rechtstreeks afhing van de hoeveelheid zendtijd. Tot in de jaren tachtig was dat slechts enkele uren per dag en meer wilden politici en omroepbonzen ook niet. Ben Groenendijk, de directeur van de in 1976 opgerichte belangenvereniging Regionale Omroep, Overleg en Samenwerking (ROOS), is stellig over de trage ontwikkeling in de regio-radio: "Een van de redenen is dat er lange tijd gediscussieerd werd in de politiek over de vraag hoe dat stelsel van de regionale omroep gefinancierd moest worden. Het was tot 1989 een centraal gefinancierd stuk publieke omroep, dat viel onder de NOS-paraplu. Die had er niet veel belang bij om dat uit te breiden. Men miste in ieder geval op dat moment de visie. De NOS had ook kunnen denken dat regionale radio de groeitak zou worden van het publieke bestel. Wat het uiteindelijk geworden is. Maar dat zagen ze niet. De omroepen in Hilversum keken alleen maar naar de drie landelijke radiozenders."

Henk Binnendijk volgde bij Radio Noord de zaken van nabij: "Wij hebben heel lang op drie uur per dag gezeten. Voor wij langer mochten uitzenden, daar zijn vele bestuurders over gestruikeld. Wij kwamen met een aanbod dat geen extra geld kostte en verder geen consequenties voor Hilversum had. En toch wilden ze het niet. Ze waren wel degelijk bang dat er, als regionale zenders de hele dag in de lucht zouden zijn, iets zou kunnen groeien als concurrentie. Al werd dat nooit hardop gezegd, want zo serieus wenste men de regio niet te nemen."

Vernieuwing

Halverwege de jaren zestig groeide het besef dat regionale radio ook een middel zou kunnen zijn om in stedelijke agglomeraties de band tussen bewoners te versterken. Vooral de lokale radio werd ontdekt door types die de mond vol hadden van samenlevingsopbouw en buurtparticipatie. Uit Engels onderzoek bleek dat vooral het service-element (nieuws- en informatie) erg door de luisteraars van de local stations werd gewaardeerd.

In Nederland hadden sommige kamerleden daar wel oren naar. Hun amendement op de

Omroepwet schiep in artikel 47-b de mogelijkheid om buiten NOS-verband zendtijd te verlenen aan 'voor een gewest, streek of stad representatieve culturele instellingen'. Vooropgesteld dat ze geen winst zouden maken natuurlijk. Van de 19 gegadigden mochten in 1976 twee het proberen van minister Harry van Doorn. Stichting Draadloze Omroep Amsterdam (STAD) en Stichting Regionale Omroep Brabant (SROB, regio Eindhoven) kregen een experimentele zendmachtiging voor 2 jaar en wat geld uit de omroepreserve.

Het programmabeleid van STAD en SROB werd bepaald door een professionele journalistieke aanpak. Nieuws en informatie kwamen op de eerste plaats. STAD ging op 5 januari 1976 van start met elke dag twee uur 'stedelijke wetenswaardigheden' en 'aangename muziekjes als rustpunten'. "Het ga de STAD goed", schreef *De Journalist* op 15 januari 1976 op het omslag. Het 'wakkere clubje' van hoofdredacteur Leo Jacobs was 'best aardig' aan de slag. "Terecht is niet (meteen) gekozen voor hemelbestormende vormvernieuwingen.(...) Radio Amsterdam vult zoveel als doenlijk is het gat, dat in de stedelijke berichtgeving is geslagen na het verdwijnen van *De Tijd*, *Het Vrije Volk*, *Algemeen Handelsblad* en de duidelijk verminderde aandacht voor stedelijke aangelegenheden bij een deel van de overgebleven kranten."

STAD was de eerste omroep, die los van Hilversum werkte. Toenmalig programmaleider Jan Carmiggelt werkt inmiddels bij Radio Noord-Holland: "Dat was voor ons heel belangrijk, omdat je dan vrij was in je programmabeleid. Dat er niet vanuit Hilversum werd gedictreed hoe je zoiets moest doen." Het was wel even zoeken voor de journalisten van het nieuwe station, want na een jaar wist nog maar de helft van de Amsterdammers dat STAD überhaupt bestond.

Op 1 september begon de SROB vanuit Eindhoven met 7 redacteurs/verslaggevers. Enkele jaren later was onder leiding van de van KRO's *Echo* afkomstige hoofdredacteur Jacques Grijpink een compleet regionaal correspondentennetwerk in het leven geroepen. Het motto was: 'Alleman voor alleman', dus niet alleen voor kleine groepen en minderheden, maar voor de hele bevolking. Wel nieuwsgeniet en journalistiek.

Waar STAD haar 2 uur aan het eind van de middag plaatste, kwam Omroep Brabant tijdens werkdagen op drie cruciale tijdstippen in de lucht: van 7.15-8.00, 12.30-13.00 en 18.00-18.45. Programmaleider Chris van den Besselaar maakte de overstap van *Het Nieuwsblad van het Zuiden* naar de SROB: "De sterke kant van radio is dat je de luisteraars kunt informeren wat er door de dag heen gebeurt. Vanuit die filosofie hebben we op een gegeven moment ook besloten om nieuwsbulletins te maken, op een aantal uren. Daarmee waren we ook de eerste." Daarnaast waren er wekelijkse regionale rubrieken als de vacaturebank, de vrijwilligersbank, kunst, de weekend-agenda en in het weekend zelf veel sport. Tussendoor was Hilversum 3 te horen, als lokker. "Van meet af aan is de nieuws- en informatievoorziening het belangrijkste geweest. In die zin hebben wij ons meteen onderscheiden van de overige regionale omroepen." Anderhalve maand na de start stelde het NIPO in opdracht van de geboeid toekijkende Brabant Pers vast dat rond de 30% van de Brabanders in de agglomeratie Eindhoven naar de SROB luisterde. Twee jaar later bleek dat de belangstelling alleen nog maar was toegenomen. Toen de SROB na afloop van de experimentele periode in 1979 met opheffing werd bedreigd was er dan ook het onvermijdelijke actiecomité met de even onvermijdelijke leus "Houd Omroep Brabant in de lucht!". Men verzamelde 165 duizend handtekeningen.

Het succes dreigde te smoren in geldgebrek en de, als het om omroepzaken gaat spreekwoordelijke, 'stropenigheid van de Haagse besluitvorming'. Na afloop van de experimentele periode moest de regio zelf uitmaken hoe de zender gefinancierd zou worden. "Wie beleid bepaalt, betaalt", was het devies van de beheerders van de pot waaruit SROB en STAD voorlopig betaald werden.

Naar aanleiding van het NVJ-congres over de regio (1978) verzuchtte Frans Oudejans in *De Journalist*: "Omdat ons land nu eenmaal van het westen uit wordt bestuurd, en ook Hilversum daarin gelegen is, is daar de betekenis van de regionale radio-omroep niet erg bekend. Toch wordt nu al ongeveer twee-derde van het land door een eigen omroep bestreken. En als aan vaak dringend levende wensen gehoor wordt gegeven, dan volgen Rotterdam, West-Brabant, Zeeland, Tilburg zo spoedig mogelijk. Juist de ervaringen in en om Eindhoven bewijzen hoe een regionale omroep een heel eigen functie kan hebben."

Rampen als uitkomst

Het weer, vanouds al een van de trekkers van de regionale omroepen, kwam te hulp. De strenge winter van 1977/78 overdekte Brabant met ijzel. De SROB deed een oproep voor bejaarden die het huis niet uit konden, maar ook meldde ze welke scholen er de volgende dag open of dicht waren. Saai, maar die informatie bleek buitengewoon belangrijk. De SROB-naam als belangrijkste nieuwsbrenger was gevestigd. Ook Radio Noord bewees zich in februari 1979 als 'rampenzender'. Hevige sneeuwval deed programmaleider Joris Stam besluiten in te breken op het programma van Hilversum 3. De microfoon stond open voor politieberichten, hulpverleners en de overheid. Gestrande automobilisten en mensen die hun huis niet meer uit konden klampten zich bij gebrek aan dagbladen vast aan de levensader van Radio Noord. Huisvrouwen kwamen met recepten om warm te blijven. De regio-omroep bleek onder bijzondere omstandigheden professioneel te kunnen werken met behoud van een zekere huiselijkheid.

Maar de levendige verslagen die STAD-radio in 1980 van de krakersrellen maakte, dreigden roet in het eten te gooien. De Amsterdamse omroep kwam onder zwaar vuur te liggen van gemeentebestuur en politie. Er zou sprake zijn geweest van subjectieve verslaggeving en uitlokking van geweld. Er waren zelfs geluiden om de zendmachtiging in te trekken. "Als die kraakbeweging er niet was geweest, dan was de ontwikkeling van STAD een heel andere geweest", zo meent Jan Carmiggelt. "Ik denk dat we een totaal andere zender waren geworden, en een totaal ander imago hadden gehad. Het is iets geweest dat ons is overkomen. Daar hebben we als medium adequaat, met alle beperkingen van middelen en mensen op proberen te reageren. We moesten ontzettend schipperen tussen de overheid en de autochtonen. Dat verdroeg elkaar absoluut niet. Wij vonden dat het nieuws werd gemaakt door de kraakbeweging, niet door de overheid. Dus je begint op het punt waar het nieuws ontstaat. Dat de overheid daar niet of nauwelijks op wenste te reageren, althans niet in het openbaar, daardoor kreeg je een wat scheve verhouding in de uitzendingen. We hadden inderdaad verslaggevers die zelf ook nogal radicaal optraden. Dat is iets wat gebeurt, niet iets dat je deed. Er ontstond een soort verslaggeving die nieuw was. Heel direct, en tamelijk persoonlijk. Er werd geroepen dat we een kraakzender waren. Wij hebben dat imago heel lang gehad, het is er nu zelfs nog niet helemaal af."

Het imago straalde op alle regio-omroepen af. Henk Binnendijk (Noord): "Dat STAD zo omstreden was, dat leverde vreselijke schade op voor de veel meer 'straighte' omroepen als in het Noorden en Oosten. Want in Hilversum en Den Haag dachten ze dat het allemaal van die types waren zoals bij STAD rondliepen. Dat wij dat ook deden. Terwijl het een verschil van dag en nacht was." En Van den Besselaar (SROB) voegt daaraan toe: "Veel kamerleden komen natuurlijk uit Noord-Holland, Amsterdam. Het beeld van regionale omroep is voor hen heel anders dan bij mensen die in de provincie wonen."

In november 1983 onderzocht *De Journalist* de journalistieke kwaliteit van drie regionale omroepen: STAD, SROB en Radio Noord. Schrijvend collega Henk Bakker (*Het Vrije Volk* en *Haagsche Post*) vond dat Radio Noord het gunstigst afstak. Van drie kwartier Omroep Brabant

brak het zweet hem uit. Hij noteerde: 'Cursus Elementaire Verslaggeving dringend nodig' en 'ongelofelijke pulp, en een vreselijke amateuristische verslaggeving'. STAD vond hij 'ècht om te huilen'. "Een volstrekt amorfe structuur waarin nieuws, achtergrond en aankondigingen willekeurig achter elkaar zijn geplakt. Een hakkellende, nerveuze presentatie van omroepers die er duidelijk blijk van geven geen flauw idee te hebben waar ze eigenlijk over praten. Het systematisch stellen van de verkeerde vragen aan de juiste mensen en van de juiste vragen aan de verkeerde mensen. Een constante ouwe-jongens-krentebroodlol." STAD getuigde volgens Bakker van een minachting voor de luisteraars. Er was nog veel te doen.

Op eigen benen

Het regeringsbeleid werd allengs duidelijker. Tussen Brinkmans Medianota (1983) en de daaruit voortkomende Mediawet (1988) kreeg het idee voor verzelfstandiging vaste vorm. Elke provincie zou een zelfstandige omroep krijgen, te financieren uit een heffing van maximaal een tiende bovenop de omroepbijdrage. Met het oog op de journalistieke onafhankelijkheid ('wie betaalt, bepaalt', waarschuwden sommigen) kreeg het Commissariaat voor de Media het toezicht en de zendtijdtoewijzing toegespeeld.

De meeste omroepen werkten inmiddels mee aan een bescheiden vensterprogrammering via Radio-1, maar een andere filosofie kwam uit Rotterdam. In december 1983 begon Radio Rijnmond met uitzenden, 3 uur per dag. Het initiatief was halverwege de jaren zeventig uit het stadhuis gekomen, maar toen bekend werd dat hoofd voorlichting Gerrit Schilder de studio in het stadhuis wilde huisvesten ("Het leek me handig om na de B&W-vergadering een wethouder te laten interviewen die een belangrijk besluit erdoor had gekregen") begon links Rotterdam te protesteren. Dat zou wel erg gekleurde radio worden. Er kwam een stichting, een bestuur en een hoofdredacteur die het klappen van de journalistieke zweep kende: Nico Haasbroek.

Aanvankelijk was het nog wat knullig en amateuristisch, maar Rijnmond werd door kenners ook in verband gebracht met termen als 'eigenzinnig, betrokken, zelfverzekerd en zonder een spootje elitairisme'. Regionaal nieuws en informatie waren de pijlers onder het succes, maar Haasbroek wilde meer. "Ik zag dat de reclame er aan zat te komen, evenals de commerciële omroep. Met zo'n dreiging moet je zorgen dat je positie zo duidelijk mogelijk is. Dat kun je alleen doen met het uitbreiden van de zendtijd." Dus in plaats van mee te doen aan de samenwerking tussen Radio 1 en de overige regionale omroepen, vroeg Rijnmond toestemming om 12 uur per dag uit te zenden, vier keer zoveel als de overige regionale zenders. Rijnmond kwam in 1985 12 uur per dag in de lucht en zorgde daarmee voor een doorbraak, misschien wel de belangrijkste in de geschiedenis van de regionale omroep. Want de zendtijduitbreiding, die de overigen ook realiseerden, bleek de enige manier om te overleven op de snel dichtslibbende radiomarkt. In plaats van een marginale aanvulling op de landelijke zenders, toonden de regio-omroepen een eigen identiteit met een volwassen journalistieke vorm en een trouw luisterpubliek.

Professioneel nieuws was de grote trekker. Henk Binnendijk over Radio Noord: "Na een soort brede maatschappelijke discussie in het bedrijf kozen we voor versterking van de nieuwsberichtgeving. Op dat moment kwamen ook geluiden dat in Amerika nieuwsradio het erg goed deed. Je had toen in New York het station WINS, waar later Veronica Nieuwsradio ook een voorbeeld aan heeft genomen. WINS had toen de leuze 'Give us 20 minutes, and we give you the world'. Veronica Nieuwsradio heeft die formule toen gekopieerd voor *De wereld in een half uur*. Wij hebben daar, iets eerder, ook lering uit getrokken. Dat was hier direct een succes, en dat is hier de start geweest van de huidige journalistieke traditie."

Ben Groenendijk (ROOS) benadrukt dat de veranderingen vooral bij de voormalige NOS-takken hard aankwamen. De nieuwe regio-zenders konden fris beginnen, de oude zaten met hun tradities: "Eigenlijk zou je kunnen stellen dat er een nieuwe manier van denken moest ontstaan. De regionale omroep was tot 1989 eigenlijk niet meer dan een soort program-mavoorziening: men maakte programma's voor een andere zender. Terwijl het nieuwe beleid was, er moet een radiostation komen, dat er gewoon de hele dag is. Dat vergde een hele andere manier van werken. Een veel goedkopere manier van programmering. Er was geen tijd meer om een paar dagen, of soms wel een maand, aan een documentaire te werken. Er ontstond een kwaliteitsdiscussie. Gaan wij nu de kwaliteit van ons produkt inleveren terwille van een veel sneller, veel oppervlakkiger produkt? De tendens naar hard nieuws en actualiteiten, en dat snel brengen, had als bijeffect dat je ook populairder werd. En aangezien je de hele dag uitzendt, en geen 'all-talk' station bent, ga je natuurlijk ook muziek uitzenden. Muziek waar het publiek van houdt. Niet iedereen was daar gelukkig mee."

Waar Hilversum al jaren bang voor was, gebeurde: de luisteraar stemde steeds vaker af op de regionale omroepen, inmiddels 13 in getal. In een periode waarin de radiomarkt meer en meer werd overspoeld met al dan niet commerciële doelgroepzenders, koos men ook voor het herkenbare en overzichtelijke. Dicht bij huis dus, maar wel professioneel gemaakt. Het leek wel of de regionale omroepjournalisten aan een inhaalrace begonnen. Talloze verslaggevers beleefden begin jaren negentig hun 'finest hours', bijvoorbeeld wadend door het wassende water tijdens de overstromingen in Gelderland, Overijssel en Limburg, overal de polsslag van getroffen en registrerend. Ook een nieuwkomer als Radio-West werd ongekend populair.

In 1992 kwam de langverwachte regionale televisie. Onder het sceptische oog van menig televisie- en dagbladenmaker beet TV Oost met eigen geld en dus vol risico het spits af. Met hulp van kabelmaatschappij EDON redde Oost het financieel, maar de programma's trokken de kijker over de streep. In augustus 1993 bewees TV Oost in een marathontuitzending van 12 uur dat ze, wat professionele journalistiek betrof, niet onder hoefde te doen voor Hilversum. Met 23 camera's werd een streekbezoek van koningin Beatrix vastgelegd. Tot vreugde overigens van de RVD, want de landelijke omroep toonde voor dergelijke koninklijke optredens steeds minder belangstelling.

De vooroordelen jegens de regionale omroepjournalistiek bleken echter hardnekkig. Leden van een NOS-delegatie, die in 1996 de studio's in Groningen bezocht ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van Radio Noord keken volgens programmaleider Henk Binnendijk de ogen uit. "Stomverbaasd waren ze. Ze dachten dat wij hier met VHS televisie zaten te maken, als een soort ziekenomroep. Ze keken verbijsterd naar alle Betacam-apparatuur en zelfs onze aanzetten tot digitalisering. Dat was helemaal nieuw voor ze."

Concepten

De regio-omroep lijkt een succes-story, zij het een met een zeer lange aanloop. Maar er zijn grote verschillen. Het gemiddelde marktaandeel is ongeveer 19%, maar Groningen, Drenthe en Limburg zitten daar ver boven. Utrecht, Noord-Holland en Flevoland blijven al jaren steken op zo'n 7 tot 8%. Opvallend is de terugloop van Radio Rijnmond, eens de grote roerganger. Een veelgehoorde verklaring is het ontbreken van een 'wij-gevoel' in de Randstad. Men voelt zich Brabander, Limburger of Drent, maar niemand zal ooit zeggen dat hij Noord-Hollander is, of uit de provincie Utrecht komt. Jan Carmiggelt: "Wij moeten een programma maken voor een gebied van Den Helder tot Aalsmeer. Dat gaat niet. De West-Fries wil helemaal niets van Amsterdam weten, terwijl het de Amsterdammer geen hol interesseert wat er in Zaandam ge-

beurt. En Het Gooi is helemaal zo'n rare steenpuist, veel meer op Utrecht gericht."

Volgens Leo Hauben (Omroep Limburg) is dat een te gemakkelijke verklaring. "Hier bestaan ook enorme culturele verschillen tussen Maastricht en Venlo bijvoorbeeld. Vergis je niet, dat is anderhalf uur rijden, ongeveer de afstand Arnhem-Amsterdam. Die verschillen zijn in Limburg niet wezenlijk anders dan in de Randstad." Hij zoekt het meer in de kwaliteit van de programma's. "Het Limburg-gevoel kan er bij ons van afdruipen, als we slechte programma's maken, dan luistert er niemand. Ook de echte Limburger niet, zo die al bestaat."

Nog een verklaring voor de stagnering bij Radio Noord-Holland, Utrecht en Flevoland is de concurrentie met de commerciële stations en de binnenlandverslaggeving van Radio 1. De Hilversumse omroepen zijn sterk op de Randstad gericht en houden het regionale nieuws uit de streek rond de as Amsterdam-Hilversum goed bij. De stortvloed aan informatie zou er wel eens toe kunnen leiden dat de behoefte aan diepere, ernstigere informatie afneemt.

Radio Utrecht, dat niet verder is gekomen dan 8% marktaandeel, heeft die conclusie al getrokken. Sterker nog, sinds 15 mei gooien ze het over een geheel andere boeg. Op grond van een onderzoek van bureau Interview proberen ze als Radio-M (M van Midden-Nederland) binnen twee jaar het marktaandeel op te krikken naar twaalf procent. Het middel: een nieuw, uitgekiend programmaconcept. Als enige regio-radio zendt M nu 24 uur per etmaal uit. Uitgaande van het idee dat de luisteraar blijft luisteren zolang er muziek wordt gedraaid, en de radio uitzet zodra er te lang gepraat wordt, is de kern van de nieuwe zender muziek. Een computergestuurd systeem kiest de muziek uit 2000 titels, die kunnen worden samenvat onder de noemer 'een mix van Radio-2 en gouwe ouwen'. Rond de muziek is regionale informatie en nieuws gevlochten, dat vooral kort en bondig moet zijn. De regio-nieuwsblokken in de piekuren duren maximaal acht minuten, de items anderhalve minuut. "Niets moeilijker dan in zo korte tijd betrouwbaar nieuws te brengen", aldus directeur Barend de Ronden, die zich overigens terdege bewust is van het gevaar van manipulatie bij een dergelijke beperkte item-omvang.

Dergelijke programmering op grond van een marketing-concept lijkt vooral ingegeven door het succes van commerciële muziekzenders als Sky en Radio 10 Gold. Rijnmonds Nico Haasbroek vindt dat een slechte ontwikkeling. "Ik zie hun probleem wel, maar zoiets moet je aan de commerciële stations overlaten. Als er geen ruimte meer zou zijn voor publieke informatie, dan moet je je conclusies trekken. Als je teveel concurrenten hebt en er niet meer naar je wordt geluisterd, dan lopen je reclame-inkomsten terug en dan houdt het op. Als zo'n discussie bij mijn bedrijf zou plaatsvinden dan zou ik zeggen: zoek maar een andere hoofdredacteur." Ook voor Ben Groenendijk (ROOS) moet het nog maar blijken of de ommezwaai gunstig zal uitwerken. "Ik ben nogal sceptisch over het idee dat ze met deze formule de luistercijfers zullen verhogen. Het klinkt toch teveel als een muziekstation, en dat is ook hun bedoeling. Het is een poging om de commerciële stations met hun eigen middelen te bestrijden, en in die strategie geloof ik niet."

Volgens Jan Carmiggelt (Noord-Holland) heeft het Radio-M-concept niets meer te maken met de opdracht die regionale omroepen gekregen hebben: het informeren van het publiek over regionale zaken in de breedste zin van het woord. "Je moet je niet laten verleiden tot het volgen van allerlei onbewezen stellingen, die zeggen dat het allemaal snip-snap moet, met veel muziek. Dat heb ik bij de lancering van Veronica Nieuwsradio ook al gehoord. Die hadden ook allemaal items waarvan de lengte tot op de seconde was uitgerekend. Ik vind dat een raar journalistiek uitgangspunt."

De radiomarkt is duidelijk aan het gisten. Sinds 1 september 1993 heeft de samenwerking tussen regionale en landelijke omroepen gestalte gekregen in de Radio Nieuws Centrale, waarin ook de

Wereldomroep participeert. Een vensterprogrammering bij televisie staat op stapel. Het lijkt wel of iedereen nu naar de regio kijkt als een dé groeimarkt voor radio- en televisienieuws. Kabelmaatschappijen, uitgevers, grote bedrijven en natuurlijk Hilversum en de regio-omroepen zelf zwermen als bijen boven de zoete pot. Het heeft er alle schijn van dat de `boerenomroepen', zoals de regionale zenders in de buitengewesten met vertedering door de Hollanders worden genoemd, in die mêlee in de meest gunstige positie zitten. Het vooroordeel is omgebogen in een voordeel en Limburger Leo Hauben is dan ook trots op de geuzennaam: "liever een boerenomroep, dan een slechte regionale zender!"